

Jonas GRIGAS:

Vilniaus universiteto profesorius

Mokslinis neišsprusimas supančioja visuomenę

Indijoje teko girdėti kosmologinį mitą, kaip berniukas klausė tėvą, ant ko laikosi Žemė. Tėvas šypsodamasis atsakė sūniui, kad Žemė laikosi ant didelio vėžlio nugaros. Tada vaikas klausė, kas laiko vėžlį. „Didelis dramblys“, - sakė tėvas. „O kas laiko dramblių?“ - tęsė vaikas. Netekęs kantrybės tėvas pasakė: „Sūnau, drambliai yra iki pat apačios!“

Panašių aiškinimų galima išgirsti ir apie mūsų modernaus pasaulio „kosmologiją“. Paklauses, kaip veikia televizorius ar kompiuteris, gali išgirsti: „Įjunkite kištuką į elektros tinklo lizdą, paspauskite įjungimo mygtuką ir prietaisas veiks“. Daugelio iš mūsų žinios apie vis modernesnius prietaisus apsiriboja mygtukų paspaudimu, nors pavojinga gyventi visuomenėje, priklausančioje nuo mokslo ir technologijų, neturint mokslo žinių.

Abejingumas mokslui ir technologijoms paplitęs daugelyje šalių, įskaitant Lietuvą. Net universiteto profesorė humanitarė kažkada pareiškė, kad ji nesuprantanti, kodėl šviečia elektros lemputė, ir jai to nereikia. O kuo gali būti visuomenei naudingi televizijos laidos „Klausimėlis“ herojai? Tačiau Lietuva moksliniu neišsprusimu pasaulyje ne išimtis. Neseni JAV nacionalinio mokslo fondo atlikti tyrimai parodė, kad bene labiausiai mokslo ir technologijų srityje pažengusioje šalyje mažiau nei pusė suaugusių amerikiečių supranta, kad Žemė kasmet apsisuka apie Saulę, kad tik 9 proc. žino, kas yra molekulė. Apie 25 mln. amerikie-

čių negali žemėlapyje parodyti, kur yra Amerika. Vienos britų rašytojos Miurielės Spark (Muriel Spark) pjesės herojus sako, kad dabarties visuomenėje menas ir religija yra pirmoje vietoje, toliau eina filosofija ir tik pabaigoje yra mokslas. Tokia yra svarbiausių gyvenimo dalykų tvarka.

Anglų fizikas ir rašytojas Č.P.Snou (C.P.Snow) stebėjosi žmonių moksliniu neišsprusimu, klausinėdamas, ar jie žino antrąjį termodinamikos dėsnį, kuris nusako, kas gali ir ko negali būti pasaulyje. Beveik visada sulaukdavo neigiamo atsakymo. Lietuvoje būtų tas pats, tik niekas to neklausinėja. Todėl nuostabu, kad Lietuvos nacionalinė televizija geriausią laiką skiria būrėjai ar raganai, bet ne mokslininkams. Abejoju, kad panašiai būtų dar kokioje nors Europos šalyje.

Mūsų ekonomika ir gyvenimo kokybė remiasi mokslo pasiekimais. Dabar mes laikome tarsi savaime suprantamais dalykais, kad Žemės palydovai geostacionariose orbitose leidžia palaikyti patikimus ryšius su bet kuo pasaulyje, kad liftai šimtaaukščiuose pastatuose per porą minučių pakelia ir viršų, kad negriūva kelių

dešimčių metrų aukščio užtvankos, kad pasaulyje patikimai veikia 435 atominės elektrinės, kad žmonės vaikščiojo Mėnulyje, kad kosminiai laivai siunčia kitų planetų ir galaktikų nuotraukas, kad patikimai važinėja modernūs automobiliai, kad į milijonus namų ateina elektros energija ir veikia būtiniai prietaisai, kad reaktyviniai lėktuvai gali nuskraidinti į bet kurį Žemės tašką, kad medicinos prietaisais tyrinėjame mūsų kūną ir smegenis, kad kasdien elektroniniais tinklais trilijonai pinigų keliauja į milijonų žmonių sąskaitas, o mobiliaisiais telefonais galime susisiekti su bet kuo Žemėje.

Mūsų visiška priklausomybė nuo šių modernių technologijų tampa akivaizdi milijonams žmonių, kai atsitinka nelaimė, pavyzdžiui, kai prieš keletą metų man viešint Amerikoje pūga nutraukė Kanados ir Šiaurės Amerikos elektros perdavimo linijas, kai kelioms savaitėms nustojo veikti kompiuteriai, jų valdomi oro uostai, restoranai ir kavinės, ligoninės ir mokyklos, sustojo visas gyvenimas. Šis epizodas parodė, kad mūsų modernusis gyvenimas yra mokslo ir jo sesers technologijos produktas.

Dabar mokslininkai ir inžinieriai privalo nusimanyti apie socialines ir politines jėgas ne mažiau kaip apie gravitacines ir elektro-

magnetines jėgas. Šiandien mokslininkai turi paisyti ne tik gamtos dėsnių, kaip buvo praetyje, bet ir žmonių požiūrio. Pavyzdžiui, ar amerikiečiai galėtų pasiųsti žmogų į Marsą? Technologiškai kalbant, taip, galėtų, bet politiškai kol kas nėra tam valios. Ar galėtume pasistatyti Visagino atominę elektrinę ir dešimtmečiams apsirūpinti sava oro neteršiančia elektros energija? Neabejotinai taip, tokios elektrinės jau dešimtmečius tiekia elektros energiją daugelio šalių gyventojams, tačiau Lietuvoje žmonės yra veikiami neišsprusimo ir įvairių jėgų, o Vyriausybei nepakanka kompetencijos ir politinės valios priimti sprendimą. Ar galėtume renovuoti visus energiją švaistančius namus? Žinoma, bet kas mokės už tai mėgstancioje teismuose bylinėtis visuomenėje?

Mokslininkai ir inžinieriai praetyje buvo laimingi, nes buvo priklausomi tik nuo gamtos - visiškai sąžiningi ir nuoseklūs savo darbų teisėjai. Šiandien, priešingai, esame veikiami kitų žmonių su visomis jų užgaidomis, kurie pagimdė antrojo Niutono dėsnio socialinį analogą: „Kiekvienam moksliniam veiksmui yra lygus priešingas atoveiksmis“. Kokį svarbų projektą Lietuvoje inicijuotume - hidroelektrinės, atominės elektrinės, skalūninių dujų paieškos, dujų terminalo ar kitą - visada kyla tam tikrų interesų turinčių žmonių pasipriešinimas, o Vyriausybė dažnai per silpna jį įveikti. Taip ir supančiojame patys save, užuot eję progreso keliu. Tuo tarpu kitos šalys žengia sparčiai pirmyn, pasinaudodamos ir mūsų universitetuose išlavinto jaunimo protu ir rankomis.

Iš dalies tai susiję su moksliniu neišsprusimu tų, kurie yra atsakingi už sprendimų priėmimą. Nežinau, kiek Lietuvos Seimo ir Vyriausybės narių turi gamtamokslinį ar inžinerinį išsilavinimą, bet Amerikoje tokį išsilavinimą turi tik 20 iš 435 Atstovų rūmų ir tik du Senato nariai. Iš 50 gubernatorių tik 9 turi mokslinį ir inžinerinį išsilavinimą. Ir tokie žmonės priima sprendimus dėl gamtos taršos, kosminių programų, superlaidžių dalelių greitintuvų kūrimo, žmogaus genomo, biotechnologijų ir žmonių klonavimo projektų. O kiek gyvybiškai šaliai svarbių klausimų sprendė Lietuvos Seimo artistai ir kiti mokslininkai neišsprusę nariai.

Koks pavojus kyla, kai tie, kuriems mes patikime savo gerovę ir vaikų ateitį, nesupranta elementarių mokslo dalykų kritiniais klausimais, iškalbingai pastebėjo amerikiečių rašytojas ir mokslo populiariojas Aizakas Azimovas (Isaac Asimov), kuris rašė: „Mūsų lyderiai vis dažniau susiduria su pavojais, kurie gresia visam pasauliui, kai šių pavojų supratimas ir galimi sprendimai priklauso nuo gero mokslo supratimo. Ar gali amerikiečiai išsirinkti tinkamus lyderius ir kurti tinkamas programas, jeigu jie patys mokslininkai neraštingi?“ Tenka tik apgailestauti, kad A.Azimovo mintis tinka ir Lietuvai.

Kad galėtume išgyventi dabar ir ateityje šiame mokslo ir techno-

logijų valdomame XXI amžiuje, reikia: pirma, mokslininkams šviesti visuomenę. Dažnai kalbama, kad mokslininkams ir inžinieriams trūksta humanitarinių žinių. Manau, kad trūksta. Bet daug svarbiau, mano nuomone, kad humanitarams trūksta mokslo žinių. Nes nekompetentingi mokslinių problemų sprendimai yra tolygūs savo ateities pasmerkimui. Antra, mokslininkai privalo išmokyti geriau bendrauti su visuomene. Šiandien mokslininkams tai didelis iššūkis. Atėjo laikas mokslininkams išeiti iš savo laboratorijų ir institutų ir diskutuoti su eiliniaisiais žmonėmis ir politikais. Ką šiandien žino eiliniai žmonės apie tai, ką dirba, atranda, sukuria mokslininkai valstybiniuose mokslo institutuose, mokslo centruose ir penkiuose mokslo ir verslo slėniuose, universitetų laboratorijose? Beveik nieko. O vien praėjusiais metais į mokslą investuota daugiau nei milijardas litų. Ir mokslininkai nepaaiškina visuomenei, ką už juos padarė. Žvaigždėmis vadinamoms tuštybėms arba sportui žiniasklaida skiria dešimterio-pai daugiau laiko nei mokslui. Atrodytų, kad Lietuva yra pasaulio sporto lyderė, kad lietuvių gyvenimo kokybė labiausiai priklauso nuo to, kas kokioje šalyje į kieno vartus įspyrė kamuolį ar su kuo tuokiasi ar skiriasi vienuoliktą ryškio „žvaigždės“. Todėl žiniasklaidai taip formuojant visuomenės nuomonę natūralu, kad visuomenės pažiūra į mokslą, mokslininkus ir Mokslų akademiją yra neigiama.

Neperspektyvu toliau slėpti šviesos žvakę po krūmu, nes atsidsursime arba tamsoje, arba krūmas užsiliepsnos. Kodėl mokslo ir technologijų valdomame pasaulyje mokslininkų balsai taip retai girdimi žiniasklaidoje, o tuo tarpu su mokslu neturintys ryšio savo nuomonę apie mokslines problemas iš Seimo ir kitų tribūnų reiškia kasdien? Jiems nereikalinga nei Mokslų akademija, nei naujoji Vilniaus universiteto biblioteka, nei knygos. Jaunimui užtenka „pagūglinti“ internete ir save jau laiko visų sričių ekspertais. Kur mes taip nueisime? Reikia liautis universitetuose ir kolegijose rengti nieko nemoکانčius vadybininkus ir taip žaloti jaunimo ateitį, o rengti šaliai, ne darbo biržai, reikalingus specialistus. Turime daugiau naudotis mokslininkų žiniomis visose srityse, pradėdant verslu ir baigiant Vyriausybės ir Seimo strateginių klausimų svarstymu.

Reikia tikėtis, kad užsieniuose pasimokęs mūsų jaunimas supranta ir vis daugiau supras kritinį ryšį tarp mokslo pasiekimų ir mūsų modernaus gyvenimo būdo. Tikiu, kad mes suprasime, jog daugelį problemų, su kuriomis susiduriame, spręst mokslinį ir techninį išsilavinimą turintys žmonės, kurie supranta tų problemų sudėtingumą ir jų įtaką visuomenei, o ne artistai. Pagaliau, reikia tikėtis, kad, anot Vinstono Čerčilio (Winston Churchill), žmonės visada pasiels teisingai, išsekus visoms kitoms galimybėms. Tik gaila, kad, didžiojo Europos centre, prarandame tiek daug didžiausio ir beveik vienintelio turto - nusivylusių jaunų ir gabių žmonių.

Visi Lietuvos gyventojai - mokesčių mokėtojai. Tačiau vieni gyvena socializme, kiti - kapitalizme, treti - nei šiojoje, nei kitokioje santvarkoje. Vieni sunkiai dirbdami vos galą su galu suduria, kitiems - iš pašalpų įpratusiems gyventi - drbti apskritai neapsimoka, treti bėdoja, kad iki visiškos laimės betruksta vos milijono kito. Kada žmogui gana? Kada jis gali būti patenkintas?

Apie tai prie ŽALGIRIO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDEJIMO apskritojo stalo diskutavo Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras Rolandas PAULAUŠKAS, socialinių mokslų daktaras Kazimieras SVENTICKAS, socialinių mokslų daktaras verslininkas Antanas BOSAS, profesorius ekonomistas Povilas GYLYS. Diskusiją vedė žalgirietis Gediminas JAKAVONIS.

G.JAKAVONIS: Viešojoje erdvėje dažnai girdime, kad trūksta socialinio teisingumo, norėtusi daugiau socialinių garantijų. Atkūrus Nepriklausomybę, mūsų valstybė pasirinko kapitalistinio vystymosi kelią. Ir tos problemos, kurios kyla socialiai remtiniams žmonėms, įsivaizduojų, yra kapitalizmo santvarkos palydovės. Ar mes patys kalti dėl mažų socialinių garantijų ir didelių kainų, kuriomis skundžiasi žmonės, ar tai yra būdingas kapitalistinės santvarkos bruožas?

PGYLYS: Kapitalizmas yra sistema, kurioje verslininkas, turėdamas kapitalą, samdydamas darbo jėgą, siekia pelno. Tai yra klasikinis kapitalizmo apibrėžimas. Tarybiniais laikais kapitalizmas buvo demonizuojamas. Na, o ko gero, potarybinėje erdvėje yra per daug išaukštintas. Neva tik verslas kuria darbo vietas ir panašiai. Bet grynojo kapitalizmo nėra. Artimiausias realybės variantas buvo XIX a. vidurio britų ar olandų kapitalizmas. O šandien mes turime mišrią ekonominę sistemą. Vakaruose ji labiau mišri, o pas mus primena tą XIX a. modelį. Iš dalies dėl to, kad mes nesuvokiame, ką darome.

Prisimenu, Sąjūdžio laikais mes mąstėme apie švedišką modelį: privatus intereso išlaisvinimą, paliekant viešąjį sektorių, jo neprivatizuojant, išlaikant balansą tarp verslo ir viešųjų poreikių. Manau, mes po Nepriklausomybės paskelbimo labai greitai pasukome kitu keliu, išgrynindami kapitalizmą, kuris šiaip yra normali ūkinė santvarka, atnešanti žmonėms privačias gėrybes, prekes.

Ar gali būti žmogui kada nors gerai?

Bet mes praradome balansą tarp sistemų, kurios gamina privačias gėrybes, prekes, ir kuriančiųjų viešąsias gėrybes, sakysime, viešąją tvarką, gerus įstatymus, gerą makroekonominę politiką ir t.t. Taigi mes grįžtelėjome į XIX a., užuot eję pažangos keliu. Tai yra daugumos postkomunistinių šalių problema.

G.JAKAVONIS: Antanai, esi vienas žinomiausių Lietuvos verslininkų, kuris sukuria daug darbo vietų. Ar galėtum paaiškinti, kuo skiriasi verslininkas nuo tarybinį laikų spekulianto?

A.BOSAS: Galima sakyti, vienas nuo kito nesiskiria. Šitie dalykai traktuojami priklausomai nuo santvarkos. Apie verslą šnekėčiau kaip apie pridėtinės vertės kūrimą. Iš tikrųjų nuo šalies ekonominės, finansinės, socialinės padėties tas kapitalizmas arba privatus verslo

Jeigu ateina investuotojas užsienietis, jam sąlygos paruoštos. Lietuvos verslininkui jokių lengvatų nėra

Antanas BOSAS
Socialinių mokslų daktaras verslininkas

dominacija turi būti diferencijuojama praktiškai. Pritariu, kad septyniomis žingsniais neuita į tokį kraštutinumą, net socialiai reikiamų gėrybių kūrimą atiduodant į privačias rankas. O tai sukūrė tam tikras monopolijas ir į gera neveda.

Pridėtinės vertės kūrimas arba pelno gavimas turi turėti konkurenciją, tada yra ir progresas, ne tokia didelė infliacija arba kainų didėjimas. Į tai reiktų būtinai atkreipti dėmesį. Tai viena. Antra, pažiūrėkime, kas gi buvo iki to. Paimkite šalis, kur yra socializmas ar, sakysime, komunizmas. Ten garantuota diktatūra. Vieno diktatoriaus arba vienos diktuojančios partijos. Tikriausiai niekas iš šėdinių prie šio stato nenorėtų grįžti į tą „socialiai orientuotą“ diktatūrinę santvarką.

Sovietmečiu mes įsivaizdavome privačią nuosavybę kaip pozityvą, nesusimąstydami, kad ji turi kraštutinumą, ir negatyvią bruožą. Nuosavybė šandien nagrinėjama teisiniu, ekonominiu aspektu, bet niekas jos nenagrinėja žmogiškuoju aspektu. Mes visi atsinešame gėrio pradus, atsinešame ir blogio pradus. Išėję iš to narvo, mes nemokame gyventi laisvėje. Ne tik neapjįstame visų tu nuosavybės aspektu, bet prarandame ir visuomenines vertybes.

Dabar nei švietimo įstaigos, nei visuomeninės organizacijos, nei religija, niekas nekalba apie tokius dalykus, kaip tam tikros visuomenės moralinės nuostatos. Įsivaizduoju, kad žmogų, turintį privatinį interesą, kuris perauga į godumą,

galima sulaukyti teisinėmis, ekonominėmis priemonėmis, grįžtant prie to priekario principo „Jautos gerovė - mano gerovė“. Žmogus suseraga tam tikra priklausomybe nuo turto. Aš taip ir pavadinu, kad šiuo metu Lietuvos laisvės liga - būtent daugelio žmonių priklausomybė nuo turto, nuo pinigų. Privatinė nuosavybė, kurios norėjome, į kurią grįžome, perdozavus tapma daugelio blogybių priežastimi.

G.JAKAVONIS: Sąjūdžio laikais kalbėjome tik apie nepriklausomybę. Kada pradėjo kilti klausimai dėl nuosavybės formų?

R.PAULAUŠKAS: Gyvendami Tarybų Sąjungoje, šnekėdavome: „Jeigu čia būtų privatu, argi leistų šitai elgtis?“ Juk tai buvo pati bendriausia emocija, kuri lydėjo kiekvieną tada gyvenusį Lietuvos žmogų. Ir tapo privatu, mes to norėjome. Bet kaip atsirado tie kapitalistai Lietuvoje? Pirmiausia, kas yra kapitalistas? Žmogus, kuris ne šiaip turi pinigų, o kuris turi gamybos priemones. Jos duoda jam arba pelną, arba nuostolį.

Kaip gamybos priemonės pateko į žmonių rankas? Ir čia yra pirmoji Lietuvos kapitalizmo ir kapitalistų prigimtinė nuodėmė. Didžioji dalis ir Lietuvos, ir Lenkijos, ir Rumunijos, ir Rusijos, visų šių buvusių socialistinių valstybių žmonių mano, kad tos gamybos priemonės vienų ar kitų rankose atsirado ne teisingai. Tai pati pagrindinė, dominuojanti emocija, kad tai neteisinga, kad tai pavogta, išgrobysta ir išsidalyta. Taip visi įsivaizduoja.

PGYLYS: Galbūt ne visi, bet...

R.PAULAUŠKAS: Didžioji dauguma. Tie tarybiniai lietuviai turbūt su šia emocija ir pasitrauks iš šio gyvenimo. Naujieji lietuviai, kurie išaugo visai kitomis aplinkybėmis, gal jau kitaip žiūrės į tuos procesus.

Noriu priminti porą dalykų, apie kuriuos mes kažkaip nebesnekame. Iš kur atsirado tos gamybos priemonės vienų ar kitų žmonių rankose? Taip, buvo tam tikras kriminalinis kapitalas, sukauptas dar anais laikais, jis legalizavosi. Bet

kiekvieną mėnesį buvo leidžiamas žurnalas „Privatizavimo biuletenis“ ir jį paėmęs galėjai pasižiūrėti, ką parduoda šandien valstybė. Didelė dalis žmonių ir šandien nežino, kad buvo toks dalykas. Galvoja, kad viską išsidalijo tie, kurie buvo arčiau valdžios. O buvo tas biuletenis, buvo investiciniai čekiai. Suktėsnis ir gudresnis žmogus galėjo pasodinti kokią močiutę prie parduotuvės. Ji supirkinėdavo čekius, o paskui už tuos čekius buvo galima privatizuoti valstybės turtą. Bet šito mes kažkaip nepriimame. Vien dėl to teiginys, kad visas turtas yra kažkaip neteisėtai patekęs į atskirų žmonių rankas, yra neteisingas. Tai viena iš iliuzijų. Galima sakyti, tai buvo neteisingas socialine prasme veiksmas, nes tai, ką kūrė kelios kartos, pateko į saujelės žmonių rankas. Žmonės jaučia šią neteisębę. Bet tai buvo teisėta didžia dalimi.

K.SVENTICKAS: Arba įteisi. R.PAULAUŠKAS: Aš pats Auksčiausioje Taryboje balsavau „prieš“, kai buvo leista investicinius čekius pardavinėti. Mano logika buvo kita, norėjau, kad žmonės suprastų, ką reiškia tų čekių turėjimas. Ką reiškia akcijų, nupirktų už čekius, turėjimas. Ir tik tuomet, kai didesnė visuomenės dalis susigaudys, leisti laisvą prekybą šitais dalykais. Bet dauguma signatarų nubalsavo, kad galima čekius pardavinėti. Paskui tie čekiai iš naivių, nesuprantančių žmonių buvo išviloti ir pasinaudojant jais paimtas turtas į rankas. Taip atsirado tie kapitalistai.

Štai keletas pavyzdžių: Švenčionių vaistažolių fabrikas, Visai Lietuvai žinomas. Monopolininkas. Vientintelis. Visą šį bižnį valstybė pardavinėjo už milijoną du šimtus tūkstančių. Ir niekas nepirko. O ten buvo nupirkta nauja linija, didžiulis pastatas. Prie Kretingos Bajorų audinio fabriks, užimantis vos ne visą miestelį, už 40 tūkstančių litų buvo parduodamas ir niekas jo nepirko. Kai būsite Visagine, pasižiūrėkite į pagrindinį viešbutį. Dvynių aukštų viešbutis! Veikiantis! Su konferencijų salėmis. Buvo parduodamas

už 400 tūkstančių ir niekas nepirko porą metų. Jeigu kas nors norėjo tapti kapitalistu, galėjo parduoti butą, surizikuoti. Nes ėjimas į šį reikala - tai tam tikra rizika. Tai nėra vien tikta gėlės. Čia atsiranda antra iliuzija, mūsų visuomenėje ir šandien tai girdisi - jeigu kas nors yra verslininkas, tai automatiškai jis yra turtingas, jam lyja pinigais.

A.BOSAS: Įsivaizduoju naują istoriją. Kaip buvo neteisėgiam privatizuota tarybinė sistema.

R.PAULAUŠKAS: Priešingai, noriu paneigti. Buvo tam tikra rizika, kurios šandien mes nenorime prisiminti. Žiūrime į verslą kaip į sukčių gaują.

Šandien labai gajai mintis, jeigu tu vadinsiesi verslininku, tai tu turtingas. Tai nesąmonė. Didžioji dalis vadinamųjų verslininkų vos suduria galą su galu. O tas mitas ir iliuzija kilo iš kapitalizmo pradžios, kai iš tikrųjų buvo tuščia rinka, kai tu galėjai iš Vakarų atvežti kokią prekę ir labai greitai pasidaryti biznį. Bet dabar situacija yra kitokia. Didžioji dalis verslininkų tik vadinas tokiu garsiu vardu. Neturi jokių didelių turtų. Kokios šandien problemos vyksta tarp pačių kapitalistų? Pirmiausia vyksta kapitalo koncentracija. Ir mes neatsakėme į klausimą, ar mums, kaip kapitalistinės valstybės nariams, reikia, kad tų kapitalistų būtų daugiau, ar mažiau. Visi deklaruoja, kad remia smulkųjį ir vidutinį verslą, bet realiai atsiranda prekybos tinklai, o šitos sistemos numarina galybes smulkaus prekybinio biznio. Pats pažįstu žmones, kurie turėjo išsėmyninę vaistinę. Neišlaikė. Iš esmės mūsų valstybė šandien remia stambųjį kapitalą.

G.JAKAVONIS: Ar patys tai darėme, ar čia iš išorės? PGYLYS: Didele dalimi ta filosofija buvo primesta ir iš šalies. Dėl šito esu tikras. Aš gi teoritikas, atsimenu literatūrą. Net ir akademiniam gyvenime dauguma šnekėjo, kad kuo greičiau, tuo geriau, o vėliau matysime.

G.JAKAVONIS: Pinigai yra ekonomikos kraujas, variklis. O Lietuvoje viskas priklauso skandinarų bankams. Ši problema dabar, manau, Lietuvos ekonomikoje ir santvarkoje egzistuoja.

PGYLYS: Mes turėjome dar vieną rimtą problemą ir iliuziją. Iliuzija tokia, kad jeigu ateina Vakarų kapitalas, o ypač skandinaviskas, tai bus gerai. Švedai švediška elgsis. Ir ką mes padarėme? Nežinau bendros sumos, už kurią mes atidavėme ne bankų pastatus, bet visą kredito rinką pardavėme. Kažkurį banką pardavėme už 400 milijonų. Per metus bankininkystė pelno gausia daugiau kaip milijardą. Net krizės metu.

A.BOSAS: No pradžių pradėkime. Iš tikrųjų perėjimui iš socializmo į kapitalizmą nebuvo pasiūtų yra mažai, o proletariato - daug. Bet tuo metu visi manė, kad taps kapitalistais, tik reikia privatizuotis. Ne, verslas yra gana sudėtinga, rizikinga veikla. Ne visi gali prisiminti riziką, ją įvertinti ir t.t. Verslu, beje, kaip ir viešajai tarnybai, reikia tam tikros asmenybės struktūros. Buvo du dalykai, kurie pavertė šį procesą revoliuciniu. Pvz., Kinijoje, kelias buvo labiau evoliucinis. Pas juos ir dabar bankininkystė daugiausia yra valstybinė. Jie permainas vykdė laipsniškai, žingsniu po žingsniu. Žengdamo žingsnių ir galvodavo, ką daryti toliau. O mes viską paleidome nuo kalno.

Grįžtelėjome į XIX a., užuot eję pažangos keliu. Tai yra daugumos postkomunistinių šalių problema

Iliuzija - jeigu kas nors yra verslininkas, tai automatiškai jis yra turtingas, jam lyja pinigais

Rolandas PAULAUŠKAS
Nepriklausomybės Atkūrimo Akto signataras

li pasakyti, jog neteisėtai, nes to įstatymai nedraudė. O jų nebuvo. Įstatymų bazė buvo labai silpna. Buvo palyginti daug neteisėybės, bet gana legalu. Išskyrus tuos atvejus, kai būdavo gsdinama, reketuojama ir t.t. Aš esu evoliucinio kelio atstovas. Prisiimdamas tarptautinę ir vidinę situaciją, sakysčiau, kad mums trūko stiprios politinės valios ir politinės grupės žmonių, kad privatizacija būtų vykdoma protingiau ir pamažu.

G.JAKAVONIS: Ar patys tai darėme, ar čia iš išorės? PGYLYS: Didele dalimi ta filosofija buvo primesta ir iš šalies. Dėl šito esu tikras. Aš gi teoritikas, atsimenu literatūrą. Net ir akademiniam gyvenime dauguma šnekėjo, kad kuo greičiau, tuo geriau, o vėliau matysime.

G.JAKAVONIS: Pinigai yra ekonomikos kraujas, variklis. O Lietuvoje viskas priklauso skandinarų bankams. Ši problema dabar, manau, Lietuvos ekonomikoje ir santvarkoje egzistuoja.

PGYLYS: Mes turėjome dar vieną rimtą problemą ir iliuziją. Iliuzija tokia, kad jeigu ateina Vakarų kapitalas, o ypač skandinaviskas, tai bus gerai. Švedai švediška elgsis. Ir ką mes padarėme? Nežinau bendros sumos, už kurią mes atidavėme ne bankų pastatus, bet visą kredito rinką pardavėme. Kažkurį banką pardavėme už 400 milijonų. Per metus bankininkystė pelno gausia daugiau kaip milijardą. Net krizės metu.

A.BOSAS: No pradžių pradėkime. Iš tikrųjų perėjimui iš socializmo į kapitalizmą nebuvo pasiūtų yra mažai, o proletariato - daug. Bet tuo metu visi manė, kad taps kapitalistais, tik reikia privatizuotis. Ne, verslas yra gana sudėtinga, rizikinga veikla. Ne visi gali prisiminti riziką, ją įvertinti ir t.t. Verslu, beje, kaip ir viešajai tarnybai, reikia tam tikros asmenybės struktūros. Buvo du dalykai, kurie pavertė šį procesą revoliuciniu. Pvz., Kinijoje, kelias buvo labiau evoliucinis. Pas juos ir dabar bankininkystė daugiausia yra valstybinė. Jie permainas vykdė laipsniškai, žingsniu po žingsniu. Žengdamo žingsnių ir galvodavo, ką daryti toliau. O mes viską paleidome nuo kalno.

Grįžtelėjome į XIX a., užuot eję pažangos keliu. Tai yra daugumos postkomunistinių šalių problema

Povilas GYLYS
Profesorius ekonomistas

R.PAULAUŠKAS: Jie naudoja mūsų liūdna patirtimi. PGYLYS: Taip. Beje, je pamatė, kas mums atsitiko, ir buvo atsargesni. Jie mokėsi iš mūsų klaidų.

Iš tikrųjų Vakarų ideologinis spaudimas buvo milžiniškas. Tuo metu Vakaruose neoliberalizmas neatitiko poreikių. Tai viena. Antra, vadovauti verslui ar suvaldyti verslą reikia profesionalių žmonių. Ne tik kad nupirkti ir kažką jau gaminti. Galų galė laikas keičiasi, rinkos pa-

G.JAKAVONIS: Žadėjote gerų pavyzdžių parodyti. K.SVENTICKAS: Įmonė, kurioje dirbu jau 14 metų, buvo britų investicija Lietuvoje (K.Sventickas dirba UAB Vita Baltic International generalinio direktoriaus pavaduotoju - red.past.). Man teko susipažinti su tuo realioju kapitalizmu ir kitokiu požiūriu į tai, kaip turi būti įtejojama ekonomika. Aišku, mes siekiame pelno, investuojame, tačiau darbas bendrovėje prasideda nuo bendravimo, darbų saugos, aplinkosaugos, žmonių nuotaikų ir suinteresuotumo. Britai labai akcentuoja šiuos dalykus, kurie susiję su žmonėmis, žmogiškuoju faktoriu.

Kitas dalykas, esu ne tik supažindintas su anglių įstatymų nuostatomis dėl korupcijos ir kyšininkavimo prevencijos, bet ir prigadintas laikytis jų. Periodiškai atliekamas auditas, ar įmonė griežtai laikosi konkurencijos sąlygų. Kitas pavyzdys. Rodos, 1995-aisiais tris savaites lankiausi Olandijos banke „Rabobank“. Tai yra vienas iš Europos didesniųjų bankų. Peržiūrėjus finansines banko ataskaitas mane ištkio šokas. Tai yra tikrai tikriausias bankas, kuriame pinigą pinigą daro, tačiau 90 ir daugiau procentų pelno išimami, tų verslininkų nėra. Arba jie ne Lietuvoje, arba susidėjo su kriminalinėmis struktūromis.

G.JAKAVONIS: Ar patys tai darėme, ar čia iš išorės? PGYLYS: Didele dalimi ta filosofija buvo primesta ir iš šalies. Dėl šito esu tikras. Aš gi teoritikas, atsimenu literatūrą. Net ir akademiniam gyvenime dauguma šnekėjo, kad kuo greičiau, tuo geriau, o vėliau matysime.

Kazimieras SVENTICKAS
Socialinių mokslų daktaras

Anksčiau ėjome į Europos Sąjungą, į NATO, paskui išsivaikščiojome, atėjome į krizę. Gal, sakau, eikime į protą

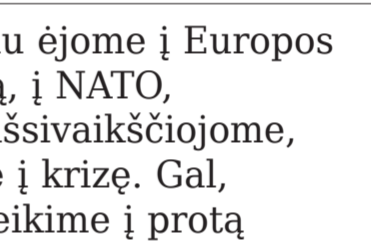
Nuo istorijos pereikime į šandieną. Praėjo daugiau kaip dvidešimt metų nuo Nepriklausomybės, mes nuo kapitalizmo, privačios nuosavybės įsitaisėjimo, bet vis tiek verslininkas didžiai žmonių daliai, net ir valdžios atstovams, yra kaip naikintina struktūra. Kur verslas, ten kažkas blogo.

Šandien konkurencinės sąlygos yra dirbtinai iškraipomos. Jeigu ateina investuotojas užsienietis, jam sąlygos paruoštos. Jam daugybė lengvatų, Lietuvos verslininkui jokių lengvatų nėra. Tas požiūris turi kuo skubiau keistis. Manau, kad tokias anomalijas išgyvenę ir sugebantys gyvuoti, perorientuoti rinkas, palaikyti technologijas yra geresni ir lankstesni verslininkai, nors kapitalo ir pinigų turi mažiau. Geresni su davalai nei tų tradicinių kapitalistinių šalių verslininkai, kurie čia investuoja. Jie investuoja gauti greitai ir daug. Tas pats, kas skandinavų bankai. Nusipirko rinkas, o Lietuvos bankas nepasitiko sau alternatyvos ar valstybinio banko. Nė vieno nepasilikio. Nėra net su kuo derėtis. Skandinavų bankai, galii pasakyti, čia turi monopolinius susitarimus nerefinsuotai imonių, nes jiems neaudinga refinsuoti. Jie geriau paime investuoja ir galbūt plėtoja idomius projektus. Čia akivaizdus iškreipimas. Vieša paslaptis, kad labai didelės įmonės perkliama savo valdymo biturus ir mokesčių mokėjimus į Estiją, į Olandiją, kitas šalis, kad būtų lengviau nesaviturkyti. Ir sugrįžta per tas valstybes kaip užsienio kapitalas, kad gautų lengvatų. Apgaudinajame čia tik patys save. Aišku, apgaudinėjame ir vartotojus, Lietuvos gyventojus per padidintas kainas, per padidintus mokesčius.

G.JAKAVONIS: Žadėjote gerų pavyzdžių parodyti. K.SVENTICKAS: Įmonė, kurioje dirbu jau 14 metų, buvo britų investicija Lietuvoje (K.Sventickas dirba UAB Vita Baltic International generalinio direktoriaus pavaduotoju - red.past.). Man teko susipažinti su tuo realioju kapitalizmu ir kitokiu požiūriu į tai, kaip turi būti įtejojama ekonomika. Aišku, mes siekiame pelno, investuojame, tačiau darbas bendrovėje prasideda nuo bendravimo, darbų saugos, aplinkosaugos, žmonių nuotaikų ir suinteresuotumo. Britai labai akcentuoja šiuos dalykus, kurie susiję su žmonėmis, žmogiškuoju faktoriu.

Kitas dalykas, esu ne tik supažindintas su anglių įstatymų nuostatomis dėl korupcijos ir kyšininkavimo prevencijos, bet ir prigadintas laikytis jų. Periodiškai atliekamas auditas, ar įmonė griežtai laikosi konkurencijos sąlygų. Kitas pavyzdys. Rodos, 1995-aisiais tris savaites lankiausi Olandijos banke „Rabobank“. Tai yra vienas iš Europos didesniųjų bankų. Peržiūrėjus finansines banko ataskaitas mane ištkio šokas. Tai yra tikrai tikriausias bankas, kuriame pinigą pinigą daro, tačiau 90 ir daugiau procentų pelno išimami, tų verslininkų nėra. Arba jie ne Lietuvoje, arba susidėjo su kriminalinėmis struktūromis.

G.JAKAVONIS: Ar patys tai darėme, ar čia iš išorės? PGYLYS: Didele dalimi ta filosofija buvo primesta ir iš šalies. Dėl šito esu tikras. Aš gi teoritikas, atsimenu literatūrą. Net ir akademiniam gyvenime dauguma šnekėjo, kad kuo greičiau, tuo geriau, o vėliau matysime.

Kazimieras SVENTICKAS
Socialinių mokslų daktaras

Anksčiau ėjome į Europos Sąjungą, į NATO, paskui išsivaikščiojome, atėjome į krizę. Gal, sakau, eikime į protą

Nuo istorijos pereikime į šandieną. Praėjo daugiau kaip dvidešimt metų nuo Nepriklausomybės, mes nuo kapitalizmo, privačios nuosavybės įsitaisėjimo, bet vis tiek verslininkas didžiai žmonių daliai, net ir valdžios atstovams, yra kaip naikintina struktūra. Kur verslas, ten kažkas blogo.

Šandien konkurencinės sąlygos yra dirbtinai iškraipomos. Jeigu ateina investuotojas užsienietis, jam sąlygos paruoštos. Jam daugybė lengvatų, Lietuvos verslininkui jokių lengvatų nėra. Tas požiūris turi kuo skubiau keistis. Manau, kad tokias anomalijas išgyvenę ir sugebantys gyvuoti, perorientuoti rinkas, palaikyti technologijas yra geresni ir lankstesni verslininkai, nors kapitalo ir pinigų turi mažiau. Geresni su davalai nei tų tradicinių kapitalistinių šalių verslininkai, kurie čia investuoja. Jie investuoja gauti greitai ir daug. Tas pats, kas skandinavų bankai. Nusipirko rinkas, o Lietuvos bankas nepasitiko sau alternatyvos ar valstybinio banko. Nė vieno nepasilikio. Nėra net su kuo derėtis. Skandinavų bankai, galii pasakyti, čia turi monopolinius susitarimus nerefinsuotai imonių, nes jiems neaudinga refinsuoti. Jie geriau paime investuoja ir galbūt plėtoja idomius projektus. Čia akivaizdus iškreipimas. Vieša paslaptis, kad labai didelės įmonės perkliama savo valdymo biturus ir mokesčių mokėjimus į Estiją, į Olandiją, kitas šalis, kad būtų lengviau nesaviturkyti. Ir sugrįžta per tas valstybes kaip užsienio kapitalas, kad gautų lengvatų. Apgaudinajame čia tik patys save. Aišku, apgaudinėjame ir vartotojus, Lietuvos gyventojus per padidintas kainas, per padidintus mokesčius.

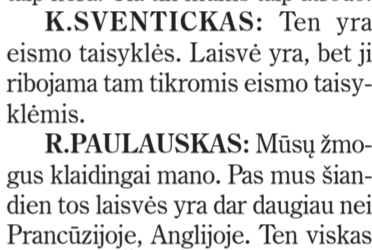
G.JAKAVONIS: Žadėjote gerų pavyzdžių parodyti. K.SVENTICKAS: Įmonė, kurioje dirbu jau 14 metų, buvo britų investicija Lietuvoje (K.Sventickas dirba UAB Vita Baltic International generalinio direktoriaus pavaduotoju - red.past.). Man teko susipažinti su tuo realioju kapitalizmu ir kitokiu požiūriu į tai, kaip turi būti įtejojama ekonomika. Aišku, mes siekiame pelno, investuojame, tačiau darbas bendrovėje prasideda nuo bendravimo, darbų saugos, aplinkosaugos, žmonių nuotaikų ir suinteresuotumo. Britai labai akcentuoja šiuos dalykus, kurie susiję su žmonėmis, žmogiškuoju faktoriu.

Kitas dalykas, esu ne tik supažindintas su anglių įstatymų nuostatomis dėl korupcijos ir kyšininkavimo prevencijos, bet ir prigadintas laikytis jų. Periodiškai atliekamas auditas, ar įmonė griežtai laikosi konkurencijos sąlygų. Kitas pavyzdys. Rodos, 1995-aisiais tris savaites lankiausi Olandijos banke „Rabobank“. Tai yra vienas iš Europos didesniųjų bankų. Peržiūrėjus finansines banko ataskaitas mane ištkio šokas. Tai yra tikrai tikriausias bankas, kuriame pinigą pinigą daro, tačiau 90 ir daugiau procentų pelno išimami, tų verslininkų nėra. Arba jie ne Lietuvoje, arba susidėjo su kriminalinėmis struktūromis.

tas, turi būti tam tikra erdvė palikta. Aš vis kartoju ir kartoju tą patį. Jeigu šandien mes perkame kuniškas prekes, tai ką gali tas verslininkas, norintis sukurti darbo vietas, pastatyti prieš? O muitus šandien kontroliuoja Bruselis. Mes, lietuviai, negalime muitais kontroliuoti kuniškų prekių atėjimo. Nes Bruselio rankose yra muitai, jis turi spręsti šias problemas. Ir tai ne tik mums atsiliepa. Jei tie žmonės, kurie stovi Europos miestų gatvėse, prašytų grąžinti darbo vietas, jei prašytų grąžinti kaliošų fabriką, tai sakysčiau, kad jie kažką supranta. Bet jie prašo tų pačių pinigų kaip ir anksčiau. O pinigų nėra, nes nėra darbo vietų. Negali tas kapitalistas jų kurti, nes jis niekada negalės konkuruoti su kinais, kurie dirba už 100 eurų. Kaip tu pagaminsai konkurencingą prekę?

Kita vertus, Vakarų Europa, šandien būdama sunkioje situacijoje, didina mokesčių našta. Ji eina kažkokių pseudosocializmo kelių, didindama mokesčius. Tas pats Ž.Depardjė (G.Depardieu) iš Prancūzijos pabėgo nuo 75 proc. pajamų ištkio šokas. Tai yra tikrai tikriausias bankas, kuriame pinigą pinigą daro, tačiau 90 ir daugiau procentų pelno išimami, tų verslininkų nėra. Arba jie ne Lietuvoje, arba susidėjo su kriminalinėmis struktūromis.

G.JAKAVONIS: Ar patys tai darėme, ar čia iš išorės? PGYLYS: Didele dalimi ta filosofija buvo primesta ir iš šalies. Dėl šito esu tikras. Aš gi teoritikas, atsimenu literatūrą. Net ir akademiniam gyvenime dauguma šnekėjo, kad kuo greičiau, tuo geriau, o vėliau matysime.

Kazimieras SVENTICKAS
Socialinių mokslų daktaras

Anksčiau ėjome į Europos Sąjungą, į NATO, paskui išsivaikščiojome, atėjome į krizę. Gal, sakau, eikime į protą

Nuo istorijos pereikime į šandieną. Praėjo daugiau kaip dvidešimt metų nuo Nepriklausomybės, mes nuo kapitalizmo, privačios nuosavybės įsitaisėjimo, bet vis tiek verslininkas didžiai žmonių daliai, net ir valdžios atstovams, yra kaip naikintina struktūra. Kur verslas, ten kažkas blogo.

Šandien konkurencinės sąlygos yra dirbtinai iškraipomos. Jeigu ateina investuotojas užsienietis, jam sąlygos paruoštos. Jam daugybė lengvatų, Lietuvos verslininkui jokių lengvatų nėra. Tas požiūris turi kuo skubiau keistis. Manau, kad tokias anomalijas išgyvenę ir sugebantys gyvuoti, perorientuoti rinkas, palaikyti technologijas yra geresni ir lankstesni verslininkai, nors kapitalo ir pinigų turi mažiau. Geresni su davalai nei tų tradicinių kapitalistinių šalių verslininkai, kurie čia investuoja. Jie investuoja gauti greitai ir daug. Tas pats, kas skandinavų bankai. Nusipirko rinkas, o Lietuvos bankas nepasitiko sau alternatyvos ar valstybinio banko. Nė vieno nepasilikio. Nėra net su kuo derėtis. Skandinavų bankai, galii pasakyti, čia turi monopolinius susitarimus nerefinsuotai imonių, nes jiems neaudinga refinsuoti. Jie geriau paime investuoja ir galbūt plėtoja idomius projektus. Čia akivaizdus iškreipimas. Vieša paslaptis, kad labai didelės įmonės perkliama savo valdymo biturus ir mokesčių mokėjimus į Estiją, į Olandiją, kitas šalis, kad būtų lengviau nesaviturkyti. Ir sugrįžta per tas valstybes kaip užsienio kapitalas, kad gautų lengvatų. Apgaudinajame čia tik patys save. Aišku, apgaudinėjame ir vartotojus, Lietuvos gyventojus per padidintas kainas, per padidintus mokesčius.

G.JAKAVONIS: Žadėjote gerų pavyzdžių parodyti. K.SVENTICKAS: Įmonė, kurioje dirbu jau 14 metų, buvo britų investicija Lietuvoje (K.Sventickas dirba UAB Vita Baltic International generalinio direktoriaus pavaduotoju - red.past.). Man teko susipažinti su tuo realioju kapitalizmu ir kitokiu požiūriu į tai, kaip turi būti įtejojama ekonomika. Aišku, mes siekiame pelno, investuojame, tačiau darbas bendrovėje prasideda nuo bendravimo, darbų saugos, aplinkosaugos, žmonių nuotaikų ir suinteresuotumo. Britai labai akcentuoja šiuos dalykus, kurie susiję su žmonėmis, žmogiškuoju faktoriu.

Kitas dalykas, esu ne tik supažindintas su anglių įstatymų nuostatomis dėl korupcijos ir kyšininkavimo prevencijos, bet ir prigadintas laikytis jų. Periodiškai atliekamas auditas, ar įmonė griežtai laikosi konkurencijos sąlygų. Kitas pavyzdys. Rodos, 1995-aisiais tris savaites lankiausi Olandijos banke „Rabobank“. Tai yra vienas iš Europos didesniųjų bankų. Peržiūrėjus finansines banko ataskaitas mane ištkio šokas. Tai yra tikrai tikriausias bankas, kuriame pinigą pinigą daro, tačiau 90 ir daugiau procentų pelno išimami, tų verslininkų nėra. Arba jie ne Lietuvoje, arba susidėjo su kriminalinėmis struktūromis.

Parengė Milda JUODAKIENĖ

Visa filmuota medžiaga tinklalapyje www.suzalgiriu.lt

Varpininkas Jonas Kriaučiūnas

Viena iškilusių Sūduvos krašto asmenybių yra tautos didžiavirys, varpininkas Jonas Kriaučiūnas. Apie jį retai užsimenama šiandieninėje spaudoje.

Verta prisiminti, kad jis yra buvęs žymus draudžiamosios spaudos darbuotojas, tautos atgimimo žadintojas, visuomenininkas ir politinis kalnys. Gimė jis Liepalotėlių kaime, Svetošino gminėje, dabartinėje Kriūkų seniūnijoje, 1864 metų birželio 18 dieną. Vaikystė prabėgo tėviškės sodžiuje ant Nykos kranto. Pasimokęs pas kaimo daraktorių įstojo į Žemosios Panemunės, vėliau į Lekėčių pradžios mokyklas. Iš čia išvyko į Suvalkus ir įstojo į antrą gimnazijos klasę. Čia besimokant pradeda eiti „Aušra“. J.Kriaučiūnas iš karto tapo vienu aktyviausių naujojo lietuviškojo laikraščių platintojų. Surinkęs iš bičiulių 10 rublių užprenumeravo 10 laikraščio egzempliorių. Tačiau paštu siunčiama „Aušra“ pateko gimnazijos vadovų rankos ir J.Kriaučiūnui teko už tai nukentėti. Jaunuolis po pirmos nesėkmės nenusiminė ir nenurimo. „Aušrą“ ir kitokią lietuvišką spaudą gaudavo per Marijampolėje gyvenusį bendrapavardį mokytoją Petrą Kriaučiūną.

Suvalkų gimnazijoje Jonas buvo vienintelis mokinytis, kėlęs lietuviybę tarp ten besimokančių gimnazistų. Už tai jį pradėjo persekioti ne tik mokyklos vadovybė, bet ir lenkiškos orientacijos mokiniai.

Baigęs gimnaziją išvyko mokytis į Maskvos universitetą. Studijavo mediciną. Besimokydamas universitete pradėjo rašinėti užsienyje leidžiamus lietuviškus laikraščius „Šviesa“ ir „Lietuviškąjį balsą“. Trečiaisiais studijavimo metais staiga nutraukė mokslą ir 1889 metų rudenį nuvykęs į Tilžę įsidarbino Vejerio (Weier) spaustuveje. Ten visa širdimi įsitraukė į lietuvių atgimimo veiklą. Be tiesioginio darbo, ėmėsi organizacinių rūpesčių, aktyviai reiškėsi žurnalistikos baruose,

atnaujino nutrūkusį „Šviesos“ laikraščio leidimą, ją redagavo ir rašė jai ir kitiems lietuviškiems laikraščiams straipsnius.

Tilžėje susipažino su Juozu Adomaičiu-Šernu, Martynu Jankumi, kitais varpininkais. Dalyvavo Rytprūsių lietuvininkų sukurtos „Birutės“ draugijos veikloje. Kai dėl vokiečių žandarų persekiojimo J.Adomaitis-Šernas buvo priverstas išvykti iš Tilžės, „Varpo“ tvarkymo ir redagavimo rūpesčiai užgulė J.Kriaučiūno pečius. Jis už 50 rublių algą ėmėsi laikraščio redaktoriaus, korektoriaus ir ekspeditoriaus pareigų. Kad nepatrauktų caro žandarų dėmesio, pasivadino Johanu Liubovskiu ir tokia pravarde gyveno Tilžėje iki 1895 metų, kol vokiečių žandariai pradėjo jį domėtis, ieškoti, norėdami jį areštuoti.

J.Kriaučiūnas savo atsiminimuose aprašo pirmuosius „Varpo“ laikraščio žingsnius ir vargus. „Varpo“ redagavimo ir tvarkymo reikalais J.Kriaučiūnui dažnai tekdavo slapta pereiti sieną ir lankytis Šakiuose pas Vincą Kudirką, o šis retkarčiais nuvykdavo į Rytprūsius pas J.Kriaučiūną. Leidimus parvykti į Lietuvą mieliai jam duodavo vokiečių jaunuoliai, su kuriais J.Kriaučiūnas artimai bendravo. Ilgainiui padėtis ėmė keistis ir redaktorių Vokietijos valdžia pradėjo persekioti. Jis ėmė kaitalioti gyvenamąją vietą, slapta prisiglausdavo pas pažįstamus žmones, ištaisais mėnesiais neišeidavo iš kambario.

Ryšininkai jam atnešdavo laikraščiu rengiamą medžiagą, o ją sutvarkęs vėl per tuos pačius žmones perduodavo spaustuven. Kurį

laiką redagavo sodiečiams skirtą laikraštį „Ūkininkas“. Per penkerius su puse metų J.Kriaučiūnas ne tik redagavo, bet ir pats parašė keliasdešimt straipsnių „Varpui“ ir kitiems jo redaguotiems laikraščiams. Daug publikacijų siūsdavo į Amerikos lietuvių spaudą.

Dėl vokiečių žandarų persekiojimo negalėdamas gyventi ir dirbti Tilžėje, 1895 metais grįžo į tėviškę, kur tikėjosi susirasti kokią nors darbą. Bet jis čia caro žandarų buvo laukiamas ir netrukus Kaune areštuotas. Tardant norėta išgauti, kas siūsdavo medžiagą „Varpui“ ir „Ūkininkui“, su kuo palaikęs nelegalius ryšius. Bet nenorėdamas išduoti V.Kudirkos ir kitų bendraminčių tvirtino jį visiškai nepažįstąs ir Tilžėje negyvenęs, o visą tą laikotarpį buvęs Amerikoje. Bet vis dėlto jam buvo pradėta byla, teko dvejus metus sėdėti Kauno ir Peterburgo kalėjimuose. Paskui dar trejus metus buvo ištremtas į Rėvelį (Taliją).

Po tremties J.Kriaučiūnas vyko į Varšuvą. Bet 1904 metais atgavęs lietuvišką spaudą Petras Vileišis jį pakvietė į Vilnių, norėdamas pavesti pirmojo legalaus lietuviško „Vilniaus žinių“ laikraščio tvarkymą ir redagavimą. Šiame dienraštyje spausdino ir savo parašytus straipsnius.

Prasidėjus 1905 metų neramumams atsirado didesnių galimybių ir lietuviams siekti savo valstybės atkūrimo. J.Kriaučiūnui kilo mintis Vilniuje suaukšti lietuvių suvažiavimą. Kartu su Jonu Basanavičiumi parašė atsišaukimą į lietuvių tautą. Tam reikalui pritarė ir P.Vileišis, kiti lietuvių inteligentai. Didysis Vilniaus seimas įvyko 1905 metų gruodžio mėnesį. Į jį susirinko daugiau kaip tūkstantis atstovų. Šis J.Kriaučiūno žygis buvo bene vienas gražiausių ir drąsiausių visoje jo tautinėje veikloje.

Gyvendamas Vilniuje išleido 1907 metų Vilniaus kalendorių, kuriame yra ir keli paties sudarytojo straipsniai.

Iš Vilniaus J.Kriaučiūnas persikėlė į Kauną ir tęsė savo žurnalistinę veiklą, vertėsi knygų leidimu.

Išvykęs gyventi į Latviją, redagavo lietuvišką laikraštį „Rygos garsas“. Drėgnas pajūrio oras pakenkė sveikatai. Grįžo į tėviškę, į gimtąjį Liepalotėlių kaimą, ir apie pusę metų gydėsi. Vėl iškeliavo Kaunan, vertėsi tarpininkaudamas parduodant kilnojimąjį turta, dalyvavo visuomeniniame darbe.

Pirmasis pasaulinis karas J.Kriaučiūną nubloškė Maskvon. Neilgai užtrukęs nutarė grįžti į tuomet vokiečių okupuotą Lietuvą. Per Skandinavijos šalis vėl atsidūrė Tilžėje, pradėjo redaguoti laikraštį „Dabartis“. Įsitikinęs, kad laikraštis skirtas okupuotos Lietuvos germanizavimui, paliko Tilžę ir parvyko Kaunan. Čia 1916 metais surašė ir paskelbė garsiuosius lietuvių tautos Nepriklausomybės atkūrimo postulatus.

Po Pirmojo pasaulinio karo J.Kriaučiūnas trumpai gyveno Namiestyje, buvo miesto notaras. Vėliau persikėlė į Kauną, dirbo notaru ir užsiėmė žurnalistine veikla. Paskelbė didelį pluoštą prisiminimų iš savo įdomaus ir turiningo gyvenimo apie V.Kudirką ir J.Basanavičių, Joną Jablonskį ir kitus Lietuvos atgimimo kovų bendražygius. Šakių apskrities istorijos nuotrupų randame jo 1936 m. išleistoje knygelėje „Mano praeities vaizdeliai“. Būdamas Vilniuje 1907 m. lenkų kalba buvo išleides brošiūrą „Iš lietuvių-lenkų santykių“. Platus straipsnis paskelbtas almanache „Kovos keliai“.

Paskutinius savo gyvenimo dešimtmečius beveik kas savaitgalį iš Kauno sugrįždavo į tėviškę, mėgdavo šienauti Nykos pakrantes, pats sodino ir skatino brolio vaikaičius sodinti ažuolus, kurie ir šiandien ošia jam ilgesingą atminimo giesmę.

J.Kriaučiūnas mirė Kaune 1941 m. vasario 5 d., palaidotas Ilguvos kapinėse. Minint šio žymaus varpininko, žurnalisto, visuomenės veikėjo 125-ąsias gimimo metines kraštiečių pastangomis Ilguvos kapinėse pastatyta paminklinė Ipolito Užkurnio išskobta ažuolinė skulptūra.

Albinas VAŠČIŪNAS

Vertybė gali būti:

- ⊗ ŽMOGUS – AMŽININKAS
- ⊗ ŽMOGUS – ISTORINĖ ASMENYBĖ
- ⊗ ISTORINIS FAKTAS
- ⊗ REIŠKINYS, GARSINANTIS LIETUVĄ
- ⊗ DAIKTAS, OBJEKTAS

Surinkime, įvardykime ir išsaugokime tai, kas vertinga ir brangu!

Siųskite savo istorijas, o mes pasistengsime, kad apie jas išgirstų visa LIETUVA.

www.respublikosvertibes.lt

RESPUBLIKA ZONTA INTERNATIONAL